

Dit jaar is het zestig jaar geleden dat Congo onafhankelijk werd. Veel feestgedruis is er echter niet. Niet voor de Congolezen – het land wordt nog altijd uitgebuit en leeggeplunderd – niet voor de Congolese diaspora, en niet voor België dat nog altijd worstelt met zijn koloniaal verleden. De dood van George Floyd in mei leidde tot een oplaaierende contestatiebeweging tegen structureel racisme en ontketende wat Davy Verbeke in dit nummer als een heuse ‘beeldenstorm’ omschrijft.

Intussen betuigde de koning zijn spijt aan Congo en reageerde de politieke wereld met de oprichting van een bijzondere Kamercommissie ‘Congo/Koloniaal Verleden’. Die commissie wordt bijgestaan door een diverse groep van tien experts. Tientallen historici en andere wetenschappers uitten daarop in een open brief hun bezorgdheid over de samenstelling en de werkwijze van de expertengroep.¹ Ze pleitten daarin voor een meer gefaseerde aanpak waarbij een onafhankelijke groep historici eerst onderzoek verricht, waarna het politieke debat op basis van hun conclusies kan worden aangevat.

In de recent verschenen publicatie *Koloniaal Congo. Een geschiedenis in vragen* lezen we dat in België wetenschappelijk onderzoek over de kolonie tot de jaren 1990 dungezaaid was – de historici Jean Stengers en Jean-Luc Vellut worden als uitzonderingen genoemd. Maar in de VS en Groot-Brittannië, en sinds de jaren 1970 ook in Congo, bleek het onderwerp wel op veel belangstelling te kunnen rekenen in academische kringen. Het waren echter niet de academici die de nieuwe inzichten over de rauwe koloniale realiteit naar het brede publiek brachten, maar niet-professionele historici, meer bepaald de koloniale ambtenaar en latere diplomaat Jules Marchal, antropoloog Daniel Vangroenweghe en schrijver Adam Hochschild.²

Over die ‘klokkenluiders’ schreef Jan Breman, senior onderzoeker aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in Amsterdam, een essay voor *Brood & Rozen*. Hij vermeldt naast Vellut en Stengers trouwens ook antropoloog en afrikanist Jan Vansina als vroege Congo-kenner. Maar centraal in zijn betoog staat de figuur van Marchal die lange tijd onder een pseudoniem schreef en veel minder bekend is dan Vangroenweghe. Die klokkenluiders zijn lange tijd verguisd door verdedigers van de koloniale politiek. Maar ook de academische wereld spaarde hen niet. Ze vond hun werk te anekdotisch, niet voldoende onderbouwd, te emotioneel. Breman plaatst daar zijn ongezouten kanttekeningen bij. Hij ziet de heropleving van het publieke debat over het

koloniale verleden aan het einde van de 20e eeuw als het begin van een nieuwe fase in de Belgische Congo-historiografie, waarbij de felle polemiek tussen de ‘verguizers’ en de ‘verheerlijkers’ van het koloniaal regime plaatsmaakt voor meer nuance.

Het is die nieuwe generatie historici, of althans een staalkaart ervan, die in de reeds genoemde publicatie *Koloniaal Congo* onder redactie van Idesbald Goddeeris, Amandine Lauro en Guy Vanthemsche een forum krijgt. Piet Creve stelt achteraan in dit nummer het boek kort voor. Daaruit blijkt dat de redactie is geslaagd in haar opzet om ook de geïnteresseerde leek te boeien.

Dit sluit aan bij het antwoord van enkele andere historici op de bedenkingen van hun collega’s over de samenstelling van de expertencommissie. Zij stellen dat historici nog meer moeten inzetten op een brede verspreiding van hun onderzoeksresultaten. En roepen op om het momentum aan te grijpen voor een diepgaande reflectie over de maatschappelijke rol van de historicus en de wisselwerking tussen academisch onderzoek en publiek debat.³

Een publiek debat dat ook de contestatie van het koloniaal erfgoed op de spits drijft. Davy Verbeke wijdde er tien jaar geleden zijn masterscriptie aan. Dat het thema vandaag op de kaart staat, is volgens hem vooral de verdienste van een ‘monumentaal activisme’ dat vijftien jaar geleden opborrelde en crescendo gaat. De eisen blijven dezelfde, maar het fundamentele verschil is dat vandaag meer en meer Belgen uit de Afrikaanse diaspora het woord voeren. Hij stelt zich wel vragen bij de eis om koloniale monumenten definitief te verwijderen: ‘Hebben we als samenleving echt enkel de keuze tussen een ongewenste erfenis zonder meer aanvaarden en die integraal weigeren omdat de schuld te groot is? Tussen verheerlijking en verkettering ligt geen niemandsland.’

Ook in het verhaal van kusthistoricus Marc Constandt komt Congo aan bod. Hij diepte uit zijn gigantische collectie enkele prentbriefkaarten op en weeft er een korte beschouwing rond over de band tussen Leopold II, de Belgische kust en Congo.

2020 is ook de honderdste verjaardag van de eerste en enige Olympische Spelen op Belgische bodem. Van april tot september 1920 vond in Antwerpen de VIIe Olympiade plaats, een van de minst bekende edities van de moderne Olympische Spelen. Bram Constandt, Jasper Truyens en Annick Willem wijzen in hun bijdrage op het historische belang en de symbolische waarde van deze Belgische editie en leggen een interessante link naar vandaag.

Op 24 oktober volgt nog de 75e verjaardag van de Verenigde Naties. Hopelijk een moment van bezinning voor een ‘bejaarde’ organisatie die dringend toe is aan een nieuw elan. Geert Van Goethem is naast directeur van Amsab-ISG ook een van de leden van een internationaal team dat zich heeft vastgebeten in het onderzoek over de oprichting van deze wereldorganisatie. In dit nummer gidst hij ons door de complexe ontstaansgeschiedenis die van bij de aanvang in functie stond van het Amerikaanse streven naar werelddominantie.

Veel nieuwe onderzoekspistes dus. Maar onderzoek is enkel mogelijk dankzij het stille en noeste werk van archivariissen en andere collectiemedewerkers. De razendsnelle digitalisering betekent voor hen een enorme uitdaging. Een van de grote problemen is dat vele oude digitale dragers onleesbaar zijn geworden. Samen met zes andere collectie-beherende instellingen zette Amsab-ISG daartoe het Digital Repair Café (DRC) op, een infrastructuur om oude digitale dragers weer leesbaar te maken. Archivaris Maarten Savels licht dit toe. Jeroen Fernandez-Alonso en Kim Robensyn tonen in hun bijdrage aan dat digitalisering ook kan helpen bij het creëren van een archief dat meerstemmigheid als uitgangspunt heeft. En dat dus ook archivariissen en collectiemedewerkers een belangrijke maatschappelijke rol spelen.

Paule Verbruggen

- 1 Eerst het onderzoek, dan het debat. In: *De Standaard*, 17/08/2020.
- 2 Idesbald GODDEERIS, Amandine LAURO & Guy VANTHEMSCHE (red.), *Koloniaal Congo. Een geschiedenis in vragen*, 2020, pp. 18-19.
- 3 De verlammeende angst van de historicus. In: *De Standaard*, 24/08/2020.